

українська енциклопедія. / за ред. А. М. Киридон. Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2017. 71 с.

2. Бусел В. Т. Колізія // Великий тлумачний словник сучасної української мови. Ірпінь : Перун, 2005. 554 с.

3. Петришин О. В. Уніфікація в праві // Велика українська юридична енциклопедія. 2017. Т. 3. 796 с.

4. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. Верховна Рада України. ред від 23.12.2022 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>

5. Калініченко З. Д. Уніфікація у міжнародному приватному праві як пріоритетний напрям забезпечення єдиного правового простору. Генезис публічного та приватного права: європейський вимір : збірка матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції (м. Київ, 6 березня 2019 р.). Київ, 2019. С. 55-61

6. Килимник І. І., Бровдій А. М. Міжнародне приватне право : навч. посібник. Харків : ХНУМГ імені О. М. Бекетова, 2018. 112 с.

7. Мороз С. П. Правничі системи сучасності : навч. посібник. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2019. 86 с.

Волощук В.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент
кафедри міжнародного права та
міграційної політики ЗУНУ Саванець Л. М.*

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ДОГОВОРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Збройна агресія російської федерації проти України суттєво вплинула на всі сфери життя, включаючи й зовнішньоекономічну діяльність. Українські підприємці стикаються з низкою нових викликів та ризиків при укладенні та виконанні зовнішньоекономічних договорів.

Зміна правового регулювання зовнішньоекономічних відносин, активне ведення бойових дій, тимчасова окупація частини української території – все це створює нові правові та практичні проблеми для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

В умовах війни виникає потреба у чіткому розумінні особливостей укладення та виконання зовнішньоекономічних договорів з метою, мінімізації ризиків та захисту власних інтересів.

Із укладенням зовнішньоекономічних контрактів в умовах війни тісно пов'язані питання визначення форс-мажорних обставин, доведення їх настання, та наслідків для договірних зобов'язань. Перш за все варто зупинитися на питанні визначення законодавцем поняття «форс-мажор», умов визнання і підтвердження настання цих обставин. У ч. 2 ст. 14¹ Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» вказано: «Форс-мажорними

обставинами (обставинами непереборної сили) є надзвичайні й невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків згідно із законодавчими й іншими нормативними актами»[1]. До таких обставин відносяться ворожі атаки, військові дії, акти тероризму, вторгнення, оголошена та неоголошена війна. Якщо ж брати до уваги тлумачення поняття «форс-мажор» у міжнародному приватному праві, то часто можна спостерігати застосування ст. 79 Конвенції Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року, відповідно до якої «сторона не несе відповідальності за невиконання будь-якого із своїх зобов'язань, якщо доведе, що воно було викликане перешкодою поза її контролем і що від неї нерозумно було очікувати прийняття до уваги цієї перешкоди під час укладення договору або уникнення чи подолання цієї перешкоди чи її наслідків»[2]. У Принципах міжнародних комерційних договорів (Принципи УНІДРУА в редакції 2016 року) у ч. 1 ст. 7.1.7 написано, що «сторона звільняється від відповідальності за невиконання зобов'язання, якщо вона доведе, що невиконання сталося внаслідок перешкоди, яка знаходилась поза її контролем, та неможливо обґрунтовано очікувати, що цю перешкоду можна було передбачити в момент укладення контракту, чи уникнути або подолати її, або її наслідки»[3]. Також схожий зміст норми є у Принципах Європейського договірної права у ч. 1 ст. 8.108, де вказано «Невиконання стороною виправдовується, якщо вона доведе, що це сталося через перешкоду поза її контролем і що вона не могла прийняти до уваги перешкоду під час укладення контракту або уникнути або подолати перешкоду або її наслідки»[4]. Проаналізувавши вище перелічені норми, можемо стверджувати, що всі вони подібні між собою та містять ідентичний зміст. Варто пам'ятати, що ці норми носять універсальний характер для визнання і підтвердження форс-мажорних обставин. Проте застереження про форс-мажор повинно розглядатися у контексті права, застосовуваного в рамках конкретного укладеного зовнішньоекономічного договору.

Важливо чітко розуміти, що за загальним правилом вплив форс-мажору на виконання контрактних зобов'язань, а саме виникнення форс-мажорних обставин не звільняє сторони договору від виконання своїх зобов'язань. Однак, форс-мажор може слугувати підставою для звільнення від відповідальності за невиконання або несвоєчасне виконання зобов'язань, зокрема, від сплати штрафів, пені, неустойки. Після припинення дії форс-мажорних обставин, сторона, яка не могла виконати свої зобов'язання, зобов'язана виконати їх у розумні строки. Визначення розумних строків залежить від конкретних обставин справи та може бути предметом судового спору, оскільки розуміння цього поняття суб'єктивне.

Підтвердженням форс-мажорних обставин є, як правило, довідка Торгово-промислової палати. Однак засвідчувати форс-мажор можуть і інші уповноважені органи країни місцезнаходження сторони ЗЕД-контракту або третьої країни згідно з умовами такого контракту. Зазвичай офіційним підтвердженням форс-мажорних обставин є оригінал документа, наприклад, довідка, свідоцтво, сертифікат, висновок уповноваженого органу країни виникнення таких обставин.

Торгово-промислова палата України у листі № 2024/02.0-7.1 від 28.02.2022

офіційно визнала військову агресію російської федерації проти України форс-мажорною обставиною (обставиною непереборної сили). Введення воєнного стану на території України, спричинене цією агресією, автоматично звільняє сторони договорів від відповідальності за їх порушення. Однак, важливо зазначити, що звільнення від відповідальності можливе лише за умови, якщо саме військові дії стали причиною невиконання зобов'язань за договором. У кожному конкретному випадку необхідна ретельна оцінка причинно-наслідкового зв'язку між невиконанням зобов'язань та воєнною агресією. З метою спрощення засвідчення форс-мажорних обставин, пов'язаних з війною в Україні, Торгово-промислова палата видала вищезазначений лист, який слугує загальним офіційним підтвердженням форс-мажору. Отримання індивідуального сертифіката Торгово-промислової палати в цьому випадку не потрібно.

Не є винятком, що деякі контрагенти можуть використовувати факт наявності воєнного стану та лист від Торгово-промислової палати України задля того, щоб узагалі в подальшому не виконувати зобов'язання або уникнути його виконання. «Якщо сторона за договором має сумнів щодо того, чи може її контрагент виконати зобов'язання, чи він вводить суб'єкт господарювання в оману, така сторона має право вимагати доказів підтвердження форс-мажору, а в подальшому це не позбавляє сторону прав на звернення до суду, якщо в неї будуть докази того, що сталося порушення її прав та інтересів»[5, с. 35].

Отже, навіть за наявності сертифіката від уповноваженого органу, посилення сторони на форс-мажор як підставу для звільнення від відповідальності не гарантує автоматичного звільнення. У кожному конкретному випадку суд (арбітраж) буде ретельно досліджувати всі обставини справи та докази, перш ніж прийняти остаточне рішення. «Наприклад, здебільшого в ситуації воєнного стану та військової агресії такими обставинами можуть бути порушення логістичного зв'язку, зупинення виробництва, мобілізація працівників, руйнування підприємств або установ тощо»[5, с. 37]. Зацікавлена сторона, яка посилається на форс-мажор, що виник через воєнний стан та війну, зобов'язана чітко та переконливо довести:

- факт непередбачуваності воєнних дій та військової агресії, тобто під час укладання договору сторони не могли передбачити виникнення таких обставин;

- факт неминучості, тобто в момент збройного нападу російської федерації неможливо було уникнути введення воєнного стану;

- те, що обставини, які виникли внаслідок воєнних дій, знаходяться за межами впливу сторін зобов'язання та не залежить від них, почалися не з їх волі та не можуть завершитися за бажанням сторін;

- причинно-наслідковий зв'язок між обставинами форс-мажору та неможливістю об'єктивно виконувати зобов'язання[5, с. 37].

Абстрактного посилення на наявність форс-мажору буде недостатньо. Найкращим рішенням для уникнення неприємних нюансів під час виконання договірних зобов'язань є включення застереження щодо форс-мажору у тексті комерційного договору, із безпосереднім визначенням форс-мажорних обставин, максимального строку для своєчасного інформування про форс-мажор контрагента, тощо.

Таким чином укладення зовнішньоекономічних договорів в умовах війни стає складним завданням, яке потребує ретельного вивчення та аналізу ризиків, пов'язаних з форс-мажорними обставинами. Війна може суттєво вплинути на виконання зобов'язань за такими договорами, та призвести до непередбачених фінансових втрат для сторін.

З метою мінімізації ризиків та захисту інтересів сторін, важливо чітко визначити та правильно оформити положення про форс-мажорні обставини в контракті. Це передбачає ретельне вивчення умов форс-мажору, доповнення їх з урахуванням специфіки воєнного часу, чітке визначення механізму дій сторін у разі настання форс-мажору, можливість використання альтернативних способів виконання зобов'язань, а також постійний моніторинг ситуації та адаптацію умов договору до нових реалій.

Список використаних джерел

1. Про торгово-промислові палати в Україні : Закон України від 02.12.1997 р. № 671/97-ВР. Верховна Рада України. ред від 31.03.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року (укр/рос) : Конвенція, Міжнар. док. від 11.04.1980 р. № 995_003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003#Text (дата звернення: 11.05.2024).

3. Принципи міжнародних комерційних договорів (принципи УНІДРУА (UNIDROIT): Принципи Міжнар. ін-ту уніфікації приват. права від 01.01.2016 р. URL: <https://www.lawanalytics.top/pages/uni/> (дата звернення: 11.05.2024)

4. Принципи європейського договірного права : Принципи міжнар. права від 01.01.2002 р. URL: Комісії з європейського договірного права https://www.trans-lex.org/400200/_pecl/#head_121 (дата звернення: 11.05.2024)

5. Макаренко О.Ю., Макаренко Н.А. форс-мажорні обставини: виконання договірних зобов'язань у період збройної агресії російської федерації на території. Правовий часопис Донбасу. 2022. Випуск № 2 (79)., 2022. С. 32-39.

Бендіна В.

студентка юридичного факультету

Західноукраїнського національного університету

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри

та міграційної політики ЗУНУ

Саванець Л. М.

ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Через повномасштабне вторгнення Росії багато дітей в Україні залишилось не тільки без батьків, але й без цілих родин. Вони змушені покидати свої домівки, рідні міста, села, райони і навіть державу. Ці діти залишилися без батьківської любові, турботи та вимушені у свої молоді роки попрощатися із